

De Parijzenaar

Meld je aan voor onze nieuwsbrief om op de hoogte te blijven van
de nieuwste boeken van Ambo|Anthos uitgevers via
www.amboanthos.nl/nieuwsbrief.

Isabella Hammad

De Parijzenaar
of
Al-Barisi

Vertaald door
Gerda Baardman
en Jan de Nijs

Ambo|Anthos
Amsterdam

De vertalers ontvingen voor deze vertaling een projectsubsidie van het Nederlands Letterenfonds.

Nederlands
letterenfonds
dutch foundation
for literature

ISBN 978 90 263 4767 2

© 2019 Isabella Hammad

© 2020 Nederlandse vertaling Ambo|Anthos uitgevers,
Amsterdam en Gerda Baardman en Jan de Nijs

Oorspronkelijke titel *The Parisian*

Oorspronkelijke uitgever Grove

Omslagontwerp Roald Triebels, Amsterdam

Omslagillustratie © Oote Boe 2/Alamy Stock Photo (man);

© Evgeny Murtola/Shutterstock (Parijs); © The Print Collector/
Alamy Stock Photo (moskee); © Almix/Shutterstock (Arabisch motief);

© akilev/Shutterstock (bloemmotief)

Kaart © Neil Gower

Foto auteur © Kathy Coulther

Verspreiding voor België:

Veen Bosch & Keuning uitgevers nv, Antwerpen

Voor Tèta Ghada
لِكُلِّ التَّفَاصِيلِ

Personages

De familie Kamal

Haj Taher Kamal, textielhandelaar

Aziza Kamal, de eerste vrouw van Haj Taher, overleden

Midhat Kamal, zoon van Haj Taher en Aziza

Umm Taher (Mahdiya) Kamal, moeder van Haj Taher, Midhats Tèta

Layla, de tweede vrouw van Haj Taher

Musbah Kamal, oudste zoon van Haj Taher en Layla

Nadim, Inshirah, Dunya, Nashat, de andere kinderen van Haj Taher en Layla

Aboe Jamil Kamal, neef van Haj Taher, tapijthandelaar

Umm Jamil Kamal, vrouw van Aboe Jamil

Jamil Kamal, zoon van Aboe Jamil en Umm Jamil, neef van Midhat

Wasfi Kamal, neef van Midhat

Tahsin Kamal, neef van Midhat

Massarra, Taher, Khaled en Ghada Kamal, kinderen van Midhat

De familie Molineu

Frédéric Molineu, socioloog en antropoloog aan de universiteit van Montpellier

Ariane Molineu, geboren Passant, vrouw van Frédéric, overleden

Jeannette Molineu, dochter van Frédéric en Ariane

Marianne Molineu, nicht van Frédéric, zuster van Xavier

Xavier Molineu, neef van Frédéric, broer van Marianne, rechtenstudent

Paul Richer, verloofde van Marianne

Andere personages in Frankrijk

Sylvain Leclair, vriend van de familie Molineu, wijnbouwer

Laurent Toupin, student geneeskunde

Samuel Cogolati, student geneeskunde

Patrice Nolin, emeritus hoogleraar geneeskunde

Carole en Marie-Thérèse, dochters van Patrice Nolin

Georgine, dienstmeisje van de familie Molineu

Luc Dimon, wijnbouwer

Madame Crotteau, societyfiguur

Faruq al-Azmeh, hoogleraar Arabisch in Parijs, oorspronkelijk uit

Damascus

Bassem Jarbawi, Raja Abd al-Rahman, Yusef Mansour, Omar en anderen,
vrienden van Faruq in Parijs

Qadri Muhammad en Riyad Assali, schoolvrienden van Hani en adviseurs
van emir Faisal

De familie Hammad

Haj Hassan Hammad, neef van Nimr, grondbezitter en lid van de
Decentralisatiepartij

Nazeeha Hammad, vrouw van Haj Hassan

Yasser Hammad, oudste zoon van Nazeeha en Haj Hassan

Haj Nimr Hammad, neef van Hassan, shariarechter en geleerde,
burgemeester van Nablus in 1918

Widad Hammad, vrouw van Haj Nimr

Fatima Hammad, oudste dochter van Widad en Haj Nimr

Nuzha Hammad, tweede dochter van Widad en Haj Nimr

Burhan Hammad, jongste zoon van Widad en Haj Nimr

Haj Tawfiq Hammad, oom van Haj Hassan en Haj Nimr, politicus

De familie Murad

Hani Murad, jurist in Parijs

Basil Murad, verre neef van Hani, broer van Munir

Munir Murad, verre neef van Hani, broer van Basil

Fuad Murad, Hani's oom in Jenin, lid van de Decentralisatiepartij

Sahar Murad, dochter van Fuad

Umm Sahar Murad, vrouw van Fuad

Andere personages in Nablus

Hisham, handelsagent van Haj Taher

Butrus, kleermaker in de winkel van Kamal

Umm Mahmoud, huishoudster van de familie Kamal

Adel Jawhari, jongeman, schoolvriend van Midhat

Aboe Omar Jawhari, oom van Adel, burgemeester in 1919

Qais Karak, jongeman

Haj Abdallah Atwan, zeepfabrikant

Madame Atwan, matriarch van de familie Atwan

Eli Kahen, Samaritaanse kleermaker

Aboe Salama, Samaritaanse hogepriester

Père Antoine, Franse pater dominicaan en geleerde

Zuster Louise, zuster Sarah, zuster Marianne en anderen, religieuzen van de orde van de Zusters van St. Joseph, in Nablus bekend als 'de Ebalmeisjes'

Ayman Saba, verarmde christelijke boer

Hala Saba, dochter van Ayman

DEEL EEN

Er was nog één andere Arabier aan boord van het schip naar Marseille. Hij heette Faruq al-Azmeh en op de dag nadat ze de haven van Alexandrië uit waren gevaren, benaderde hij Midhat aan het ontbijt met een bord geroosterd brood in de ene hand en een snoer gebedskralen van amber in de andere. Hij ging zitten, trok zijn manchetten recht en begon zonder inleiding te vertellen dat hij op de terugweg was van Damascus naar Parijs, waar hij docent was aan de talenfaculteit van de Sorbonne. Toen de oorlog uitbrak was hij uit Parijs vertrokken, maar na de Eerste Slag bij de Marne had hij besloten terug te gaan. Hij had grijze ogen en een ietwat rechthoekig hoofd.

‘Baris.’ Hij zuchtte. ‘Daar ligt mijn leven.’

Voor de jonge Midhat Kamal was dat een hoogst suggestieve mededeling. Voor zijn geestesoog verscheen onmiddellijk een danszaal vol vrouwen, verlicht door een rij lampjes. Hij keek eens goed naar Faruqs kleren: een lichtblauw driedelig pak en een indigoblauwe das met een zilveren speld in de vorm van een vogel. Een wandelstok van donker, ongeverfd hout stond tegen de tafel geleund.

‘Ik ga geneeskunde studeren,’ zei Midhat. ‘Aan de universiteit van Montpellier.’

‘Bravo,’ zei Faruq.

Midhat glimlachte en pakte de koffiepote. Spieren waarvan hij niet had gemerkt dat ze gespannen waren, begonnen zich te ontspannen.

‘Dit is je eerste bezoek aan Frankrijk,’ zei Faruq.

Midhat zweeg instemmend.

Er waren vijf dagen verstreken sinds hij in Nablus afscheid van zijn groot-

moeder had genomen en per muilezel naar Tulkarem was gereisd om daar op de trein naar Haifa, en in Kantara-Oost op de trein naar Caïro te stappen. Na een paar dagen in het huis van zijn vader te hebben doorgebracht was hij in de haven van Alexandrië aan boord gegaan. Hij was inmiddels gewend aan het eindeloos uitgestrekte vlies van water, af en toe doorbroken door witte schuimkoppen die rond het middaguur zilverig oplichtten. De lunch werd om één uur geserveerd, de thee om vier uur en het diner om halfacht, en in het begin zat hij in zijn eentje naar de Europeanen te kijken die met hun mes aten. Hij ontwikkelde de gewoonte om in een druk vertrek naar het rode haar van de kapitein te zoeken, een Fransman, Gorin, die hij elke avond na het eten een kort supervisiebezoek zag brengen aan de stuurman op de brug.

De dag daarvoor was hij zich eenzaam gaan voelen. Dat gebeurde plotseling. Hij zat bij de achtersteven op de kapitein te wachten en voelde plotseling zijn rug tegen het bankje, een bizar pijnlijke sensatie. Hij voelde dat zijn benen zich vanuit zijn bekken uitstrekten. Zijn neus, normaal gesproken onzichtbaar, verdubbelde in omvang en drong zijn blikveld binnen. De omtrek van zijn lichaam bedrukte hem als een hard, pijnlijk gewicht en zijn hart klopte heel snel. Hij nam aan dat het wel weer over zou gaan. Maar dat gebeurde niet en die avond kostte de eenvoudigste interactie met de kwartiermeester, de kelners en de andere passagiers hem een enorme inspanning. Het moest hun wel opvallen hoe rauw zijn huid aanvoelde, dacht hij. Die nacht kneep hij in het donker telkens dwangmatig in de knop van zijn zakhorloge en klapte het deksel over de bleke wijzerplaat open. Het tikken suste hem in slaap, maar toen hij steeds weer wakker werd en telkens keek hoe laat het was, begon hij in die onrustige wijzers de stuiptrekkingen van iets monsterlijks te zien.

Het was dan ook met grote opluchting, en het gevoel dat zijn harde contouren zich iets verzachtten, dat hij zijn nieuwe vriend toelachte.

‘Hoe stel je het je voor?’ vroeg Faruq.

‘Wat, Frankrijk?’

‘Toen ik er nog nooit was geweest, voor de eerste keer, had ik er allerlei voorstellingen van. Sommige bleken aardig te kloppen. Maar andere...’ Hij glimlachte vol zelfspot, met opeengeknepen lippen. ‘Om de een of andere reden had ik pruiken verwacht, je weet wel, van dat namaakhaar. Ik weet niet hoe ik daarbij kwam, ik had waarschijnlijk een oude prent gezien.’

Midhat maakte een peinzend geluid en keek door de patrijspoort naar de zee.

Zijn middelbare school in Constantinopel was op de leerst van het Franse lycée geschoeid. De leerboeken kwamen allemaal uit Frankrijk, net als de helft van de leraren en het grootste deel van het meubilair. Midhat en zijn klasgenoten zaten op rechte houten stoelen met rieten zitting en lazen *La poésie épique Grecque* en moesten het periodiek systeem in het Frans en Latijn uit het hoofd leren; pas als de bel ging, spraken ze in de gangen onderling Turks, Arabisch en Armeens. Bepaalde concepten waarmee ze in het Frans hadden kennism gemaakt, hoorden in het Frans; zo kende Midhat zijn inwendige organen alleen als ‘les poumons’, ‘le coeur’, ‘le cerveau’ en ‘l’encéphale’ en begreep hij filosofische abstracties onder hun Franse naam: ‘l’altruisme’, ‘la condition humaine’. En toch, al had hij vijf jaar in een totaal Franse omgeving doorgebracht, had hij moeite met het oproepen van een beeld van Frankrijk dat losstond van de inrichting van zijn klaslokalen, waar je uit het raam een warme Turkse hemel zag en vanaf het water Arabische kreten hoorde. Zelfs nu, vanaf dit schip, bleef de Provence verborgen achter de nevel en de onzichtbare ronding van de aarde. Hij keek Faruq aan.

‘Ik kan me er niets bij voorstellen.’

Hij verwachtte Faruqs minachting. Maar die haalde alleen zijn schouders op en keek naar de tafel.

‘Bent u ooit in Montpellier geweest?’ vroeg Midhat.

‘Nee, alleen in Parijs. Maar de universiteit van Montpellier is natuurlijk beroemd om haar geneeskundefaculteit. Had Rabelais daar niet gestudeerd?’

‘Ah, u kent Rabelais!’

Faruq grinnikte. ‘Neem wat jam, voordat ik alles opeet.’

Na het ontbijt ging Faruq weer naar zijn hut en Midhat beklom de trap naar het dek en ging bij de achtersteven zitten. Hij staarde naar de zee en luisterde naar een groepje Europese functionarissen – Nederlands, Frans, Engels – die elkaar op de bank naast de zijne van alles toeriepen wat hij gedeeltelijk verstond, eerst over de techniek van het schip en toen over de Duitse troepen die naar Parijs oprukten.

De planken onder Midhats voeten trilden: er draafde een kind over het dek. Verderop vergeleken twee jonge vrouwen hun *cartes postales* en de wind deed uitvallen naar de kwastjes aan hun parasols. Het waren dezelfde meis-

jes die de vorige avond aan tafel hun prachtige haar hadden laten zien, gekruld, gegolfd en als een hoed versierd met juwelen die flonkerden onder de kroonluchters. Op een gegeven moment ging de deur naar de brug open en er kwam een roodharige man naar buiten, kapitein Gorin, die zijn vingerkootjes liet knakken. Er sprong een geüniformeerde functionaris op om hem aan te spreken en terwijl Gorins lippen bewogen – door de wind hoorde Midhat zijn stem niet – werden de groeven in zijn gezicht dieper. Hij nam een sigaret tussen zijn lippen, streek een lucifer af en beschutte het vlammetje met zijn handpalm. De andere man liep weg en Gorin bleef een tijdje aan de reling staan roken. Zijn krullen wapperden in de wind en leken nauwelijks aan zijn hoofd vast te zitten. Hij knipte de peuk overboord en trok zich benedendeks terug.

Midhat besloot hem te volgen. Hij liep voor de luid pratende Europeanen langs terwijl Gorin door het deurtje verdween en slingerde achter hem aan de metalen trap af. De eerste deur in de gang kwam uit op een salon vol mensen. In de hoek speelde een grammofoon. Hij zocht Gorin en ontmoette de blik van Faruq, die met een stapel boeken aan een tafeltje zat.

‘Goed dat je er bent,’ zei Faruq. Hij had nu een donker pak aan met een gele das met groene zeshoekjes. ‘Ik heb deze voor je gevonden. Dit zijn de enige die ik bij me heb. Gedichten... nog meer gedichten, dit hier is trouwens erg goed... en *Les Trois Mousquetaires*. Verplichte kost voor een jongeman die voor het eerst naar Frankrijk gaat.’

‘Ik ben u heel dankbaar.’

‘Ik zal iets te drinken bestellen en daarna oefenen we Frans. Whisky?’

Midhat knikte. Hij ging zitten en pakte *De drie musketiers* om zijn ze-nuwachtigheid te verbergen. Het boek viel open bij de inleiding van de auteur.

Il y a un an à peu près, qu'en faisant à la Bibliothèque royale des recherches pour mon histoire de Louis XIV, je tombai par hasard sur les Mémoires de M. d'Artagnan, imprimés – comme la plus grande partie des ouvrages de cette époque, où les auteurs

Twee glazen halfvol trillende vloeistof gleden over de geboende tafel.

‘À la vôtre. Goed. Ik ga je het een en ander vertellen. Zit je klaar?’ Faruq leunde achterover tegen de rugleuning van de bank, haalde de gebedskra-

len uit zijn zak en pakte zijn glas. ‘Om te beginnen de Franse vrouwen. Het klinkt vreemd, maar die worden als koninginnen behandeld. Ze gaan altijd als eersten naar binnen. Onthoud dat. Je kunt een paar dingen verwachten waar je je ongemakkelijk bij voelt. Probeer voor alles open te staan. Blijf je afkomst trouw – in het Frans zouden we zeggen: *restez fidèle à vos racines*, *fhimet ‘alay?’** Ik heb veel Franse vrienden. Ook Spaanse. De Spanjaarden lijken meer op Arabieren, de Fransen zijn totaal anders. De meesten zijn christelijk, dus beschouw ze maar zoals je christelijke vrienden in Nablus. Waarschijnlijk heb je in Palestina wel Franse pelgrims ontmoet of althans gezien. Hebben jullie missionarissen in Nablus?’

‘Ja. Maar ik heb ook in Konstantiniyye op school gezeten. Ik ken veel christenen.’

Faruq luisterde niet. ‘Je moet weten dat missionarissen altijd heel anders zijn dan de gewone bevolking. De godsdienst is in Frankrijk minder sterk aanwezig, dat vooral. Wees niet geschokt als je mensen in het openbaar ziet zoenen en drinken.’

Midhat lachte en Faruq keek hem verbaasd aan. Midhat wilde meteen laten zien dat hij niet geschokt zou zijn en nam een slokje uit zijn glas. Het leek wel alsof hij parfum dronk, hij proefde het in zijn neus. Toen hij zettien was, had hij ook al eens whisky gedronken, uit een verboden fles in de slaapzaal op school. Maar hij had alleen een druppel geproefd, terwijl de eigenaar en zijn medeplichtige de fles samen leegdronken, en toen de leraar het de volgende ochtend aan hun adem rook, kregen ze slaag en werden ze drie dagen geschorst.

‘Veel zal je bevallen. De manier van denken, van leven, is heel verfijnd. Wat dat betreft zie ik wel enige overeenkomst tussen Damascus en Parijs.’

‘En Nablus,’ zei Midhat.

‘Ja, Nablus is heel aangenaam.’ Faruq nam een teugje en ademde uit. ‘Waar ga je in Montpellier wonen?’

‘Bij Monsieur le Docteur Molineu. Een academicus.’

‘Een academicus! O, ja. Dat zal je goed bevallen.’

Midhat vond het niet erg dat een ander hem vertelde wat hem zou bevallen. Hij vatte het op als een teken van verwantschap. Hij wilde het graag eens zijn met alles wat Faruq zei.

* Zie p. 585 voor een verklarende woordenlijst Arabisch.

De resterende vier dagen van de reis bracht hij door met het lezen van Faruqs boeken op het bovendeck, of althans met het uitkijken over zee met de opengeslagen boeken op schoot terwijl hij af en toe een Franse zin op een van de bladzijden die hij met zijn hand neerdrukte tegen de wind in uitsprak. Nu hij weer rust in zijn hoofd had, begon hij te dagdromen. Hij genoot vooral van een drietal scenario's. In het eerste was een Parisienne met een ranke hals in Jeruzalem verdwaald en wees hij haar in vlekkeloos Frans de weg naar de Tempelberg. Een omstander, vaak een vooraanstaand burger van Nablus, vertelde thuis over het voorval, waardoor Midhat bekend kwam te staan als een zeer beminnelijk mens en een polyglot. In zijn tweede fantasie zong hij een *Dal'oena – ya tayrin taayir fis-sama' al-'èli, sallim al hìlw al 'aziz al-ghali* – waarmee hij ieder die onder zijn raam voorbijkwam en zijn weeklacht over de afstand tussen hemzelf en zijn denkbeeldige geliefde aanhoorde, ontzag inboezemde en tot tranen toe ontroerde. In de derde dagdroom voorkwam hij dat een medepassagier overboord viel door hem met de gratie van een danser bij zijn middel op te vangen. De toeschouwers applaudisseerden.

Zijn rêverieën gaven hem kracht. Ze vergrootten zijn gevoel van eenwording met zijn omgeving en schonken hem zelfvertrouwen als hij in een ruimte binnenkwam. Hij diende zichzelf regelmatig een dosis toe, als van een geneesmiddel, en na een paar minuten dagdromen keerde hij verkwikt en als herboren in de werkelijkheid terug. Zo slaagde hij er min of meer in om de harde contouren van zijn lichaam wat te verzachten – want die vormden hem soms nog steeds met hun ijzeren wil.

In de haven van Marseille gaf Faruq Midhat een hand en hield zijn arm vast. 'Succes. En houd moed. In de vakantie moet je me in Saint-Germain komen opzoeken.'

De trein naar Montpellier vertrok een uur later. De zon bescheen het heuvelland, dat nogal aan Palestina deed denken: dezelfde ruige hellingen met uitgedroogde begroeiing. Midhat viel in slaap met zijn hoofd tegen het luidruchtige, trillende glas, werd wakker en ploegde nog twee hoofdstukken door in *De drie musketiers*. De heuvels schetsten een golvende horizon en op een gegeven moment vielen er regendruppels op het glas die bibberend omlaag biggelden. Na de lunch viel hij weer in slaap en toen de conducteur 'Montpellier!' riep, was het kwart voor vijf; hij stond op en volgde

de andere passagiers naar het perron, vermoeid en hunkerend naar een bad.

De voorkant van het station leek op een tempel. Midhat sleepte zijn hutkoffer tussen de pilaren door en keek naar de gestalten en de automobielen die zich over het vierkante voorplein bewogen. Hij had geen idee hoe Monsieur le Docteur Molineu eruitzag. In de brief van de universiteit had geen beschrijving gestaan, dus kon iedere man die in zijn richting liep hem zijn. Die magere man met de lange jaspanden, keek die belangstellend naar Midhat? Of die oudere heer? Met die bril zag hij er wel uit als een geleerde. Maar elke keer dat zijn echte gastheer hem zou hebben aangesproken, liepen de kandidaten door. De man bij het loket stond wel naar hem te staren, maar te aandachtig, en Midhat meed zijn blik.

De menigte voor het station verspreidde zich en een lantaarnopsteker liep met zijn laddertje van paal naar paal. Een zwerm verpleegsters stak over naar de foyer van een gebouw tegenover het station en schudde paraplu's uit. Het gloeiende puntje van een sigaret flitste dubbel op in een regenplas en verdween, en iemand haalde Midhat van dichtbij rechts in. Hij had een grote blonde snor. Hij was te jong om de Docteur te kunnen zijn – en van dichtbij zag Midhat dat zijn gezicht niet vriendelijk stond en dat de ogen met de blonde wimpers niet naar Midhats gezicht maar naar zijn fez keken. Zelf had hij een lage pet met een klep op, waar hij tegen tikte terwijl hij naar Midhat keek. Die herkende het Franse teken van respect, het tikken tegen pet of hoed, een afkorting van de beweging waarbij het hoofddekseel wordt afgenomen om de ander te laten zien dat daaronder niets verborgen wordt gehouden. Maar hij kon het gevoel niet van zich afzetten dat de blonde man Midhat er alleen op wilde wijzen dat zijn hoofddekseel geen rand of klep had. Hij fronste zijn wenkbrauwen en de man verdween in een zijstraat.

‘Monsieur Kamal?’

Aan het eind van het bordes stak een jonge vrouw haar hand op. Onder haar hoedje vlijden zich korte bruine krullen om haar oren. De diagonale plooi over de voorkant van haar rok wiegde heen en weer terwijl ze op hem afliep.

Hij aarzelde. ‘Bonjour. Je m’appelle Midhat Kamal.’

De vrouw lachte en er verschenen rimpeltjes onder haar ogen. ‘Et moi, je m’appelle Jeannette Molineu.’

Jeannette Molineu stak hem een bleke hand met knokige vingers toe. Midhat omsloot ze met de zijne; ze voelden nogal koud aan. Merkwaardig

dat mevrouw Molineu hem kwam halen, maar hij dacht aan Faruqs woorden over Franse vrouwen en volgde Jeannette naar een groene automobiel die op het stationsplein stond.

‘Ik hoop dat u niet lang hebt hoeven wachten,’ zei ze. Ze opende het portier en schoof op de achterbank. ‘Hebt u een goede reis gehad?’

‘Een... dagenlange reis.’

De chauffeur reed snel en de motor overstemde hun gesprek. Door het raampje zag Midhat de stad rijzen en dalen en verdunnen tot weggetjes, hele scholen paraplu’s en overjassen die op de trottoirs aanzwollen en zich verdichtten. Ze sloegen een smalle weg in waar de gebouwen voorzien waren van zwarte balkons en terracotta dakpannen. De auto minderde vaart.

‘Deze stad lijkt op Nablus,’ zei Midhat. ‘Die twee bergen, de stenen gebouwen, de smalle straatjes. Maar deze stad is groter en de steen is hier geler.’

‘Komt u uit Nablus?’

‘Ja. En u, bent u hier geboren?’

‘Nee,’ zei Jeannette zacht en glimlachend, ‘ik ben in Parijs opgegroeid. Mijn vader en ik zijn hier vier jaar geleden naartoe verhuisd toen hij een aanstelling aan de universiteit kreeg. Ik heb hier mijn bacculaureaat behaald.’

‘Uw vader is Monsieur le Docteur Molineu?’

‘Natuurlijk.’

‘Ah. En uw man?’

‘Ik ben niet getrouwd. Pisson, wil je door het centrum rijden? Dit is de Rue de la Loge, de voornaamste winkelstraat. En aan het eind hiervan ligt het Place de la Comédie. Montpellier is klein, u zult het snel leren kennen. Nu is het te donker om veel te zien, vrees ik.’

Midhat keek naar het gezicht van Jeannette Molineu. In de schaduwen tussen de straatlantaarns werden haar ogen groot en zwart en haar lichte huid mat; haar smalle bovenlip leek voller. De schaduwen versprongen tijdens het rijden en telkens als ze in het volle licht van een lantaarn kwamen, werd het effect omgekeerd.

De weg werd breder en de berm was nu met gras begroeid. Pisson sloeg een hoek om, minderde vaart, reed een geopende poort door en kwam tot stilstand aan het eind van een oprijlaan van knerpend grind waarop door de ramen van een groot huis vierkanten van licht vielen. Het dienstmeisje